

Oponentský posudek

Bc. Irena Valešová: „Zahrádka je jediný skutečný zahrádkářův svět aneb Případová studie zahrádkových osad Cibulka a Technomat v Praze“, katedra Sociální a kulturní ekologie, FHS UK, Praha 2012. 118 s. + přílohy 15 s.

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák

Oponent: Mgr. et Mgr. Markéta Vaňková

V předložené diplomní práci s názvem „Zahrádka je jediný skutečný zahrádkářův svět aneb Případová studie zahrádkových osad Cibulka a Technomat v Praze“ se její autorka Irena Valešová zabývá velice sympatickým a zajímavým tématem. Zkoumala totiž prostřednictvím terénního výzkumu, jaké rysy má vnitřní život jmenovaných zahrádkářských kolonií a jaké motivace a kontexty je možné hledat v pozadí zahrádkářských aktivit. Je vlastnění (nájem) a obdělávání vlastní zahrádky vedeno ekologickými ohledy? Jakou roli v rozhodnutí zahrádkářit hrají sociální a ekonomické aspekty? Jak ovlivňují život zahrádkářské kolonie majetkově-právní poměry (s. 50)?

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část pojednává historii zahrádkaření v Evropě, v Čechách a ve zkoumané lokalitě, kde se zabývá rovněž současnými majetkově-právními vztahy a popisem prostorového uspořádání zahrádkových osad. Následuje rozsáhlá část (s. 30 – 47), věnující se veškeré legislativě, spojené s provozováním organizované zahrádkářské činnosti a zahrádkářských osad, a též Územnímu plánu hl. m. Prahy a jeho připravovaným změnám s ohledem na zkoumanou lokalitu. Jediný oddíl, představující skutečně *teoretické* zázemí práce, má poněkud překvapivě pouhé 4 strany (47 – 50) a věnuje se konceptu trvale udržitelného rozvoje. V této části jsou též formulovány výzkumné otázky. Teoretickou část uzavírá kapitola metodologická.

K této části textu mám několik komentářů. Jednoznačně je třeba ocenit rozsáhlé zpracování historie a zmapování prostorové dispozice zkoumaných kolonií, stejně jako systematické a nepochybně velice pracné shrnutí legislativy, týkající se zahrádkaření, neboť mám za to, že takto komplexně a navíc ve vztahu k mechanismům územního plánování nikde pojednána není. Poněkud jinou otázkou je funkce této rozsáhlé části vzhledem k cílům práce, k níž se vrátím ještě níže.

Našly by se ovšem i nedostatky. Jedním z nich je absence jasně formulovaného výzkumného tématu či otázek na počátku práce (poprvé je najdeme na s. 50). Není-li čtenáři zcela zřejmé, co přesně chce autorka studovat, nedokáže správně číst předkládaný text. Irena Valešová sice na počátku práce (v abstraktu) píše, že se inspirovala článkem Jana Kellera *Chvála zahrádkářů*, „v němž se Jan Keller zmiňuje o zahrádkových osadách jako místech vzdálených dnešní globalizované ekonomice a konzumnímu způsobu života“ (s. 10) a později

opakuje, že „Otázkou v pozadí je, zda jsou zahrádkové osady skutečně tím, za co je Jan Keller ve svém článku považuje“ (s. 50) – ale obsah tohoto pro ni důležitého článku nikde podrobněji neshrnuje.

Teoretická východiska práce, jak jsem již naznačila, jsou dosti skromná (nejsou sice obsažena jen na výše uvedených 4 stranách, ovšem to na tomto konstatování nic nemění), což je vzhledem k rozsahu dostupné literatury k tématu trvalé udržitelnosti a dalších témat s výzkumem souvisejících (např. téma veřejného prostoru a potažmo zeleně, biodiverzity, dobrovolné skromnosti, konzumní společnosti a jejich rizik apod.) s podivem. Navíc existují veřejně dostupné diplomní práce na podobné téma (kupříkladu z Masarykovy Univerzity v Brně), s nimiž by bylo vhodné se stručně vyrovnat. Pokud se již studentka rozhodla pro použití jen malého množství textů, bylo by snad na místě volit vzhledem k tématu přeci jen více současných prací.

Poslední připomínka se týká metodologické části, která je celkově pěkně pojednána (ačkoli jen s minimem odkazů na metodologickou literaturu). Chybně je nicméně popsán výběr vzorku (s. 54): autorka tvrdí, že šlo o náhodný pravděpodobnostní výběr, ale pak mluví o tom, že cílem bylo zahrnout všechny kategorie respondentů dle určitých kritérií, což je výběr „nepravděpodobnostní kvótní“; kategorie (=výběrové charakteristiky), dle kterých měli být respondenti vybráni, však nepopisuje. Obojí jde nicméně svým kvantitativním založením proti logice deklarované kvalitativní případové studie, kdy vzorek nezastupuje jednotlivce, ale zkoumaný problém – takže vzorkem je celý daný případ (zde obě kolonie a jejich obyvatelé). To, co studentka popisuje, vypadá ze všeho nejvíce jako výběr účelový. Navíc vzorek v tomto případě tvoří i dokumenty k analýze, o jejichž výběru studentka nepíše.

Praktická část seznamuje čtenáře s výsledky výzkumu. Autorka představuje jednotlivé aktéry a jejich přístup k zahrádkaření, detailně a s porozuměním popisuje život v kolonii a jeho nejrůznější dimenze. Je zjevné, že jí pohyb v terénu těšil a že se zahrádkáři sympatizuje. Postupně zodpovídá své výzkumné otázky, když ukazuje, že zahrádky jsou pro aktéry především místem odpočinku, relaxace a seberealizace, nikoli tedy primárně místem společenských kontaktů, ekonomického „přilepšení“ či realizace ekologického citění a projevem ekologicky motivované dobrovolné skromnosti. Vydařený popis života v zahrádkářských koloniích je největší předností práce, samozřejmě spolu s jasně formulovanými odpověďmi na výzkumné otázky v závěru textu, kde bych nejvíce vyzdvihla již naznačený poznatek, že ačkoli je vlastně chování a jednání zahrádkářů ze zkoumaných lokalit vysoce ekologické, není až na jedinou výjimku ekologicky motivované a uvědomělé.

Z hlediska analýzy bych nicméně autorku práce upozornila, že se jí ne vždy podařilo tvrzené také argumentačně doložit. Jako příklad bych použila její konstatování, že „Zahrádkáři mají jistě všichni vřelý vztah k přírodě, o tom nemůže být pochyb“ (s. 77) a „silnou potřebu kontaktu s přírodou“ (s. 78) – ale proč je vlastnění zahrádky, četnost docházky na zahrádku apod. (s. 77-78) projevem vřelého vztahu k přírodě, nikoli třeba projevem potřeby starat se o svůj majetek, nebo uniknout lidem a dopřát si nerušený klid (např. respondent E), či naopak se s lidmi setkávat (respondentka F)? Nechci studentčin závěr zpochybňovat, spíše postrádám přesvědčivou argumentaci pro podporu tvrzení, že zahrádka pro respondenty představuje realizaci jejich vztahu k přírodě (či nějaké jeho dimenze). Podobně s. 77 - „Pro charakterizování vztahu zahrádkáře k jeho zahrádce si vystačíme s pouhými dvěma kategoriemi - *systematik* anebo *zahrádkář s „volnějším přístupem“*“. Tyto dvě kategorie ale převzala autorka od jedné účastnice výzkumu, která je sama zastáncem „volnějšiho přístupu“ a systematický přístup jí zjevně není příliš sympatický. Neměla by být tato označení spíše předmětem než kategorií analýzy (v čem spočívá dle informátorky „systematičnost“? Jaký typ vztahu k zahrádce popisuje? Atd.)? A neměla by autorka zohlednit též aktéry z dotčené skupiny („systematiky“) a jejich vlastní kategorie? Třeba vidí rozdělení

přístupu k zahrádkám zcela jinak. Nekritizují samo rozdělení, může odpovídat zkoumané realitě – ale bylo by třeba vyjít z vlastní analýzy a lépe tyto kategorie podložit.

Technicko-formální poznámku mám k seznamu literatury na konci práce. V bibliografii mají být uvedeny výhradně ty texty, které byly přímo použity v práci (a tedy je na ně v textu odkaz). V uvedeném seznamu literatury je celá řada položek, jež se v práci vůbec nepoužívají, což je nepřipustné.

Velice se mi naopak líbily bohaté **přílohy** práce, obsahující nejen fotodokumentaci, ale i různé dokumenty a mapy k zahrádkářským koloniím.

Závěrečná připomínka se týká předložené diplomní práce jako celku. Spočívá v tom, že text na celé řadě míst působí jako angažovaná argumentace pro zachování zahrádkářských kolonií a kritika jejich rušení. To samo by nepředstavovalo problém, nicméně dva aspekty práce činí toto vyznění textu problematickým.

Za prvé je v práci věnován, jak bylo uvedeno výše, značný prostor podrobnému výkladu legislativy a institucionálního kontextu, jež se týkají zahrádkových kolonií. Tento výklad by měl jistě svou funkci, pokud by s ním praktická část práce stejně systematicky a rozsáhle pracovala, tedy pokud by řešila rušení zahrádek a snažila se například ukázat, jaké legislativní a institucionální procesy jsou s tím spojeny (jak na straně vlastníka pozemků - Magistrátu, tak zahrádkářů). Nic takového ale práce nečiní, protože zkoumané kolonie rušeny být **nemají** (jak sama studentka opakovaně konstatuje); výzkumné otázky se ve své většině této oblasti netýkají a ta z nich, která s danou problematikou souvisí (otázka 4), nejde rozhodně do takové hloubky, aby využila výklad uvedené legislativy. Tedy, řečeno jinak - do jisté míry se zdá, že v pozadí předložené diplomní práce je především kritika potenciální likvidace zkoumaných osad a že má poukázat na značné ztráty, které by byly jejím důsledkem. Problémem je ovšem to, že nic, kromě subjektivních názorů některých zahrádkářů, likvidaci kolonií nenasvědčuje. Není tedy varovný tón textu, podložený detailním výkladem legislativy i vytváření ÚP hl. m. Prahy, razantním rozeběhnutím se do otevřených dveří? Nebylo by logické zkoumat a popisovat rizika (a procesy) rušení zahrádek na kolonii, která rušena skutečně bude?

Druhý problematický aspekt, plynoucí z hodnotícího postoje autorky (zahrádky jsou jednoznačně dobré, jejich rušení těžko legitimizovatelné, viz např. v úvodu a v závěru, nebo na s. 22/23, s. 98 a jinde), je rázu metodologického. Problémem není fakt, že autorka má na věc jasný názor a že jej v práci projevuje, to by bylo zcela v pořádku. Problémem je, že svou zaujatost v textu nikde explicitně nereflektuje, že ji výslovně nepřiznává a nesnaží se s ní vypořádat. Společenskovední práce jistě nemůže být hodnotově neutrální, a je to tak dobře – ale podmínkou její vědeckosti je reflexe vlastní pozice. Jen tak může badatel prokázat, že si je vědom svého náhledu na věc a že i přes své vlastní preference a dokonce právě kvůli nim zkoumal věc ze všech stran a popřál sluch i tomu, co je s jeho vlastním postojem v rozporu. U práce, která tuto reflexi neobsahuje, se právem můžeme tázat, zda si je autorka své zaujatosti vědoma a zda tato neovlivnila výsledky zkoumání. Že si jí Irena Valešová možná až tak vědoma nebyla, by mohl naznačovat následující úsek: „(Pan E) *Nechce sám sebe označit za zahrádkáře, neboť se možná tahle role podle něj vylučuje se skutečností, že on pěstuje hlavně*

pro zábavu. V tom je ale jeho velký omyl.“ (s. 87). Je totiž velice zvláštní, když sociální vědec označuje názory svých informátorů na obsah sociálně vyjednávaných kategorií za mylné. Proč ví studentka lépe, než pan E, kdo je zahrádkářem? („*Vždyť koho jiného bychom mohli považovat za zahrádkáře než toho, kdo pěstuje hlavně pro zábavu?*“, s. 87.) Neměli bychom odpovídat na své badatelské otázky (zde „Kdo ještě není a kdo už je zahrádkářem“, s. 86) na základě analýzy výpovědí informátorů a nikoli na základě vlastních názorů?

Celkově bych shrnula, že diplomní práce Ireny Valešové se v mnoha ohledech velice vydařila a že autorka nabízí nejen detailní pohled do života zahrádkářských osad, ale též zajímavě analyzuje vztah zahrádkaření a konceptu trvalé udržitelnosti. Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a vzhledem k uvedeným připomínkám navrhuji známku **velmi dobře**.

V Liberci dne 2.2.2012

Markéta Vaňková